

جامعه المصطفى العالمية

مدرسه عالی فقه و معارف

مجتمع فقه و معارف اسلامی

رشته فقه معارف - تبلیغ

رساله دکتری

شیوه تبلیغ اسلام

در

سیره پیامبر اکرم
صلی الله علیه و آله و سلم

استاد راهنما

حجه الاسلام و المسلمین محمد رضا سازمند «زید عزه»

استاد مشاور

حجه الاسلام و المسلمین اسماعیل غفاری قمی «زید عزه»

محمد عیسی محمدی

۱۳۹۷

چکیده

تبلیغ، یکی از موثرترین و کارآمدترین شیوه‌های تربیت دینی به شمار می‌آید. هر مبلغی برای داشتن تبلیغی اثرگذار و تحول‌آفرین نیازمند برخورداری از تخصص کافی در زمینه‌های کاربردی و اثربخشی تبلیغ می‌باشد. یکی از حیطه‌های اثربخشی، آگاهی از شیوه‌های مختلف تبلیغ است. زیرا روشن است که بکارگیری یک شیوه تبلیغی درباره همه مخاطبان مفید نبوده و چه بسا آن برای فرد یا جمعی دیگر موثر و کارآمد نباشد. در این میان شناخت صحیح شیوه‌های تبلیغی پیامبر اسلام ﷺ و به کار بستن آن‌ها از عوامل مهم توفیق در امر تبلیغ و تربیت دینی است. زیرا تاثیر ژرف و گسترده حضرت در امر هدایت بشر، رابطه مستقیمی با نوع و شیوه استفاده از این ابزارها داشته و دارد. یک مبلغ موفق نیز می‌تواند بر اساس مکان، زمان و مخاطب، سخن و شیوه تبلیغ خود را با استفاده از سیره تبلیغی حضرت به دست آورده و به کار بندد و موفقیت چشمگیری در این زمینه به دست آورد. در این راستا، تحقیق حاضر به شیوه «توصیفی-تحلیلی» و با شیوه گردآوری اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای، در بازه زمانی دو ساله به نگارش درآمده است و دارای غایتی «بنیادی-کاربردی» است. در این تحقیق، فرض بر آن است که روش نبی مکرم اسلام ﷺ در امر تبلیغ برای همه گروه‌ها و طبقات یکسان نبوده و هر گروه یا فردی را، با در نظر داشت ابعاد مختلف، به شیوه‌ای خاص دعوت می‌فرمودند. روش‌های آن حضرت، جامع همه فضائل تبلیغی بوده و هر آنچه از شیوه و روش ایشان در مسیر ارشاد به کار مبلغان، در همه زمان‌ها و در همه مکان‌ها، می‌آید، در سیره تبلیغی آن حضرت به خوبی دست‌یافتنی است. رویکردی که می‌کوشد با همه وجود، دل‌ها و قلوب مردم را متوجه دین مبین اسلام گرداند.

واژگان کلیدی: تبلیغ، سیره، شیوه، پیامبر اکرم، اسلام، تبلیغ اسلام.

فهرست مطالب

چکیده ۱

فصل اول

کلیات و مفهوم شناسی

گفتار اول: کلیات	۳
۱. بیان مسأله	۳
۲. فرضیه تحقیق	۵
۳. سوال های تحقیق	۵
۴. ضرورت و اهمیت تحقیق	۶
۵. پیشینه موضوع	۸
۶. روش تحقیق	۱۸
۷. هدف تحقیق	۱۹
۸. قلمرو تحقیق	۱۹
گفتار دوم: مفهوم شناسی	۲۰
۱. تبلیغ	۲۰
مفهوم لغوی	۲۰
مفهوم اصطلاحی	۲۱
۲. سیره	۲۳
مفهوم لغوی	۲۳
مفهوم اصطلاحی	۲۴
۳. شیوه	۲۶
مفهوم لغوی	۲۶

۲۷ مفهوم اصطلاحی
۲۷ ۴. پیامبر
۲۷ مفهوم لغوی پیامبر
۲۸ مفهوم اصطلاحی
۳۰ ۵. اسلام
۳۰ مفهوم لغوی
۳۰ مفهوم اصطلاحی
۳۲ ۶. تبلیغ اسلام

فصل دوم

الگوسازی در سیره تبلیغی پیامبر اکرم ﷺ

۳۴ گفتار اول: مفهوم شناسی الگو
۳۵ مفهوم لغوی
۳۵ مفهوم اصطلاحی
۳۵ اصطلاح الگو در علوم اجتماعی
۳۶ اصطلاح الگو در علوم تربیتی
۳۶ جایگاه الگوسازی در منابع دینی
۳۸ گفتار دوم: مصادیق الگوهای تبلیغی
۳۸ ۱. ارائه الگو از خویشتن
۴۰ ۲. ارائه الگو از دیگران
۴۱ گفتار سوم: ویژگی‌های الگوی مناسب
۴۱ ۱. ممتاز و نمونه بودن الگو
۴۳ ۲. هماهنگی و همراهی بین الگو و پیرو
۴۵ ۳. عینی و در دسترس بودن الگو
۴۶ گفتار چهارم: آسیب‌های الگوپذیری در روند تبلیغ
۴۶ ۱. اشتباه در تشخیص مصداق کمال
۴۷ ۲. اشتباه در شناخت الگوی کامل
۴۸ ۳. اشتباه در میزان الگوپذیری
۵۱ نتیجه‌گیری

فصل سوم

شیوه رفتاری در سیره تبلیغی پیامبر ﷺ

گفتار اول: سیره رفتاری پیامبر ﷺ در ارتباط با خداوند	۵۵
۱. ایمان	۵۵
۲. اخلاص	۵۷
۳. توکل	۵۸
۴. عبادت	۶۰
گفتار دوم: سیره رفتاری پیامبر ﷺ در ارتباط با خویشان «سیره فردی»	۶۱
۱. ویژگیهای نفسانی	۶۲
۱/۱ شجاعت	۶۲
۱/۲ صبر	۶۳
۱/۳ بصیرت	۶۵
۱/۴ شرح صدر	۶۸
۱/۵ عزت نفس	۷۰
۲. رفتارهای ظاهری	۷۱
۱/۲. بهداشت ظاهری	۷۲
بهداشت دهان و دندان	۷۲
بهداشت سر و صورت	۷۳
۲/۲. بهداشت تغذیه	۷۴
آرامش و تواضع در خوردن و آشامیدن	۷۴
رعایت آداب خوردن و آشامیدن	۷۶
رعایت اصول بهداشتی و سلامت جسم	۷۷
۲/۳. پوشش و آراستگی	۷۸
پاکیزگی و تمیزی لباس	۷۸
زینت و آراستگی	۸۰
گفتار سوم: سیره رفتاری پیامبر ﷺ در ارتباط با دیگران «سیره اجتماعی»	۸۱
۱. اصل کرامت انسان	۸۲
۲. اصل عدالت و برابری	۸۴
۳. رفق و مدارا	۸۶
۴. تواضع و فروتنی	۹۰
۵. مشورت با دیگران	۹۲
۶. عفو و گذشت	۹۵

۹۶	۷. رأفت و مهرورزی
۹۸	۸. اصل قاطعیت و سازش ناپذیری در مسائل اصولی
۱۰۰	۹. اخلاق خانوادگی رسول خدا
۱۰۰	احترام به همسر
۱۰۱	کار در منزل
۱۰۳	تکریم فرزند دختر
۱۰۴	نتیجه گیری

فصل چهارم

تحریک عواطف در سیره تبلیغی پیامبر ﷺ

۱۰۸	مفهوم عواطف و تحریک پذیری آن
۱۰۸	گفتار اول: محدودیت تحریک عواطف
۱۰۹	۱. نادیده گرفتن عقلانیت
۱۱۰	۲. تحریف حقایق
۱۱۱	۳. سلب عامل اختیار بواسطه عناصر عاطفی
۱۱۱	۴. غلبه عواطف بر حقایق
۱۱۲	۵. عدم جهت دهی مناسب
۱۱۲	۶. تحریک عواطف غیر صادقانه
۱۱۳	گفتار دوم: تشویق و ترغیب و انواع آن
۱۱۵	۱. تشویق های کلامی
۱۱۶	۲. تشویق های غیر کلامی
۱۱۶	۲/۱ پاداش های دنیوی
۱۱۶	پاداش های مادی
۱۱۷	پاداش های معنوی دنیا
۱۱۹	۲/۲ پاداش های اخروی
۱۱۹	پاداش های مادی اخروی
۱۲۳	پاداش های معنوی اخروی
۱۲۵	گفتار سوم: تمثیل
۱۲۶	۱. تمثیل ایمان به پیراهن
۱۲۷	۲. تمثیل بیماری به تازیانه تأدیب
۱۲۷	۳. تمثیل دوست بد به آتش

۴. تمثیل نماز به نهر جاری..... ۱۲۸
۵. تمثیل حرام خوری به بنا در شنزار..... ۱۲۸
۶. تمثیل‌های علم و دانش ۱۲۹
- ۶/۱ آموزش علم در کودکی..... ۱۲۹
- ۶/۲ عالم بی عمل به چراغ..... ۱۲۹
- گفتار چهارم: دعا و طلب خیر ۱۳۰
- گفتار پنجم: عیادت بیماران ۱۳۳
۱. اهمیت و ارزش عیادت..... ۱۳۴
۲. مهم‌ترین آداب عیادت ۱۳۵
- ۲/۱ دلجویی از بیمار..... ۱۳۵
- ۲/۲ میدوار کردن بیمار..... ۱۳۵
- ۲/۳ دعای برای بیمار..... ۱۳۶
- گفتار ششم: سخن گفتن با اهل قبور..... ۱۳۷
۱. سخن گفتن پیامبر با کشتگان جنگ بدر..... ۱۳۸
۲. سخنان پیامبر با جنازه فاطمه بنت اسد ۱۳۸
۳. گفتگوی علی بن ابی طالب علیه السلام با اهل قبور..... ۱۳۹
۴. گفتگوی سلمان با میت ۱۳۹

فصل پنجم

جدل و مناظره در سیره تبلیغی پیامبر صلی الله علیه و آله

- گفتار اول: مفهوم شناسی..... ۱۴۴
۱. جدل..... ۱۴۴
- معنای لغوی..... ۱۴۴
- معنای اصطلاحی..... ۱۴۵
۲. مناظره..... ۱۴۵
- معنای لغوی..... ۱۴۵
- معنای اصطلاحی..... ۱۴۶
۳. تفاوت جدل و مناظره ۱۴۷
- گفتار دوم: موضوعات مناظره ۱۴۸
۱. مواد و مقدمات مناظره..... ۱۴۸
۲. موضوعات مناظره ۱۵۰
- گفتار سوم: روشهای مناظره ۱۵۱

۱۵۱.....	۱. تکیه بر اصول مشترک بین ادیان
۱۵۳.....	۲. عدم هویت بخشی به معاندان و مخالفان
۱۵۵.....	۳. مدیریت هدفمند و مرحله‌های مناظره
۱۵۷.....	گفتار چهارم: ویژگی‌های مناظره
۱۵۷.....	۱. علم مداری
۱۵۹.....	۲. حفظ کرامت انسانی.....
۱۶۰.....	۳. خوشخویی.....
۱۶۱.....	۴. حق جویی
۱۶۲.....	۵. آزاداندیشی
۱۶۴.....	۶. تحمل اندیشه‌ها.....
۱۶۵.....	گفتار پنجم: آفات مناظره
۱۶۵.....	۱. جهالت و نادانی.....
۱۶۵.....	۲. پیروی از گمان.....
۱۶۶.....	۳. تعصب‌ورزی و تقلید‌گرایی.....
۱۶۷.....	۴. هوای نفس
۱۶۸.....	۵. شتابزدگی در داوری.....
۱۶۸.....	گفتار ششم: مصادیقی از مناظرات پیامبر اکرم <small>صلی الله علیه و آله</small>
۱۶۹.....	۱. مناظره پیامبر <small>صلی الله علیه و آله</small> با پنج گروه
۱۷۰.....	۱/۱ مناظره پیامبر <small>صلی الله علیه و آله</small> با گروه یهودی
۱۷۲.....	۱/۲ مناظره پیامبر <small>صلی الله علیه و آله</small> با گروه مسیحی.....
۱۷۵.....	۱/۳ مناظره پیامبر <small>صلی الله علیه و آله</small> با مادی‌گرایان.....
۱۷۷.....	۱/۴ مناظره پیامبر <small>صلی الله علیه و آله</small> با ثنویها.....
۱۷۸.....	۱/۵ مناظره پیامبر <small>صلی الله علیه و آله</small> با بتپرستان.....
۱۸۲.....	۲. مناظره پیامبر <small>صلی الله علیه و آله</small> با عبدالله بن سلام
۱۸۶.....	نتیجه‌گیری

فصل ششم

استدلال برهانی در سیره تبلیغی پیامبر صلی الله علیه و آله

۱۸۸.....	گفتار اول: برهان و مقدمات آن
۱۸۸.....	۱. تعریف برهان
۱۸۹.....	۲. رابطه برهان و استدلال
۱۹۱.....	۳. مقدمات برهان

اولیات.....	۱۹۲
محسوسات (مشاهدات).....	۱۹۳
مجربّات (تجربیات).....	۱۹۳
متواترات.....	۱۹۴
حدسیّات.....	۱۹۴
فطریّات.....	۱۹۴
گفتار دوم: ویژگی های روش برهانی.....	۱۹۵
گفتار سوم: اقسام استدلال برهانی.....	۱۹۶
۱. برهان لمّی.....	۱۹۷
برهان لمّی مطلق.....	۱۹۷
برهان لمّی غیرمطلق.....	۱۹۷
۲. برهان اِنّی.....	۱۹۹
استدلال از معلول به علت (دلیل).....	۱۹۹
برهان اِنّی (نوع دوم).....	۲۰۰
گفتار چهارم: شیوه های برگزیده استدلالهای پیامبر اکرم ﷺ.....	۲۰۱
۱. استدلال پیامبر ﷺ از طریق برهان انی مبتنی بر دلیل عقلی با مسیحیان.....	۲۰۲
۲. استدلال پیامبر ﷺ از طریق تمثیل و براهین عقلی با یهودیان.....	۲۰۴
۳. استدلال پیامبر ﷺ از طریق قاعده عقلی و برهان انی با بت پرستان.....	۲۰۶
۴. استدلال پیامبر ﷺ از طریق قیاس خلف و برهان انی با دهریون.....	۲۰۹
نتیجه گیری.....	۲۱۲

فصل هفتم

پیشنهادات

مقدمه

یک مکتب و ایدئولوژی به همان میزان می‌تواند بیشتر عمر کند که بتواند با مردمان بیشتری از جوامع بشری به وسیله تبلیغ ارتباط برقرار نماید. اسلام با خصلت جاودانگی و جهانی بودن رسالتش، همگانی بودن دعوت و تبلیغ را می‌طلبد، زیرا معارف و تعالیم زنده و والای این آیین جاودان، اگر نشر و ابلاغ نشود و درست تفسیر و بیان نگردد، نه تنها مکتب و دین مهجور گشته و انسان به عنوان یک مکلف باید پاسخگوی آن در پیشگاه خداوند متعال باشد، بلکه بر بشریت هم ستم شده و انسان‌های مستعد رشد و شکوفایی، گرفتار جهل و اسیر زنجیرهای استکبار و رهسپار راه شقاوت می‌گردند.

پیامبرگرامی اسلام ﷺ، همانند دیگر پیامبران الهی، با درک اهمیت و ضرورت تبلیغ در اسلام، برای شناساندن و پاسداری از اصول و مبانی مکتب خود، از این شیوه فراوان بهره جسته است. ایشان همچنین برای حفظ پیروان خود، تقویت بنیه معنوی و آگاهی مومنان، جذب دیگر افراد به سوی آموزه‌های الهی اسلام، پاسخگویی به شبهات و جلوگیری از انحرافات و بدعت‌ها، از این شیوه‌ها استفاده نموده است. بنابراین می‌توان گفت که یکی از کاربردی‌ترین راهکارهای پیامبر اسلام ﷺ برای هدایت انسان‌ها و گسترش دین مبین اسلام، استفاده از شیوه‌های تبلیغی متعدد بوده است. بر این اساس، بر مبلغان لازم است تا با تحلیل و تبیین روش‌های تبلیغ آن حضرت ﷺ، از کشف حقیقتی که به شکل پیام ارائه کرده است، به درستی از سنت و سیره آن حضرت بهره گیرند. از این‌روست که روش‌شناسی تبلیغ پیامبر ﷺ ضرورت می‌یابد.

با بررسی، استخراج و تحلیل شیوه‌ها و راهکارهای تبلیغی پیامبر گرامی اسلام ﷺ در حقیقت می‌توان دایره‌المعارف بزرگی پیرامون شیوه‌های دعوت و تبلیغ فراهم آورد. هر چند تاکنون نوشته‌های فراوانی در این‌باره به نگارش درآمده است و هر یک از این نوشته‌ها بعد یا ابعادی از شیوه‌های تبلیغ پیامبر اسلام ﷺ را مورد بررسی قرار داده، اما اثری که با عناوین و زیرمجموعه‌های نوشته حاضر و با توجه به ابعاد مختلف

شیوه‌های تبلیغی پیامبرگرامی اسلام ﷺ به نگارش درآمده باشد، یافت نشد. از این رو، نوشتار حاضر به عنوان پژوهشی نو، درصدد است با بررسی سیره پیامبر ﷺ و استخراج شیوه‌های تبلیغی آن حضرت، آشنایی هر چه بیشتر مبلغان دینی را، با این شیوه‌ها فراهم آورد.

شناخت صحیح شیوه‌های تبلیغی پیامبر اسلام ﷺ و به کار بستن آن‌ها، از عوامل مهم توفیق در امر تبلیغ و تربیت دینی است. به بیان دیگر، از ویژگی‌های یک مبلغ هنرمند آن است با در نظر گرفتن شرایط مختلف زمانی، مکانی و موقعیت مخاطب، سخن و شیوه تبلیغ خود را با استفاده از سیره تبلیغی حضرت به دست آورده و به کار بندد و موفقیت چشمگیری در این زمینه به دست آورد. چرا که تاثیر روزافزون تبلیغ آن حضرت در امر هدایت بشر، رابطه مستقیمی با نوع و شیوه استفاده از این شیوه‌ها داشته و دارد، و در این صورت است که، ثمره ارزشمند آن که همانا هدایت‌پذیری انسان‌ها و بهره‌مندی از پاداش عظیم الهی است، هویدا خواهد شد. و هدایت‌پذیری ماندگار امت اسلام تا ابد و امدار تبلیغ بنیادین پیامبر گرامی اسلام ﷺ است.

فصل اول

کلیات و مفهوم شناسی

- کلیات
- مفهوم شناسی

گفتار اول: کلیات

فصل اول هر تحقیقی، بنا به روال معمول آن، از دو گفتار کلیات و مفهوم‌شناسی تشکیل می‌شود. در این قسمت و در گفتار اول ابتدا به کلیات بحث پرداخته و در ادامه، در گفتار دوم به مفهوم‌شناسی پرداخته می‌شود. کلیات بحث شامل مواردی هم‌چون بیان مسأله، سوال اصلی و سوالات فرعی، فرضیه تحقیق، پیشینه موضوع، ضرورت مسأله و... است که در این قسمت به بیان آن‌ها پرداخته می‌شود

۱. بیان مسأله

هدایت و راهنمایی انسان‌ها در اسلام، از بالاترین ارزش برخوردار است و شاید نتوان هیچ چیز را یافت که به اندازه هدایت انسان‌ها در نزد خداوند دارای ارج و شرافت باشد. از این رو، خداوند با ارسال انبیاء و رسولان، اصلی‌ترین و مهمترین برنامه‌ها و وظایف آنان را ارشاد و هدایت مردم و تبلیغ دین الهی قرار داده است.

رسالت رسولان الهی، هدایت انسان‌ها از ظلمت و جهل به نور و آگاهی بوده و تبلیغ آموزه‌های وحیانی و بیداری فطرت انسانی، مهمترین وظایف آنان به شمار می‌آید. بنابراین، تبلیغ به معنای تلقین و زیبا جلوه‌دادن امری خارج از نهاد انسان نیست، بلکه ماهیتی تربیتی داشته و در راستای تعالی انسان با استفاده از گویهای بالقوه در نهاد آدمی قرار دارد.

با این بیان، تفاوت عمده میان تبلیغات دینی و گونه‌های دیگر تبلیغی، هم در محتوا و هم در شیوه عمل آنهاست. تنها کسانی در امر تبلیغ و تربیت دینی توفیق می‌یابند که ویژگی‌های خاصی را در خود پرورانده و از محتوای تبلیغ خود، شرایط مکانی و زمانی عصر خود آگاهی کامل داشته باشند و از همه مهم‌تر، زبان مخاطبان‌شان را بدانند. در این میان بهترین و کامل‌ترین منبع برای آگاهی از اصول تبلیغ و شیوه‌های متعدد آن، سنت و سیره پیامبرگرمی اسلام ﷺ است. با نگاهی به فعالیت‌های تبلیغی پیامبر ﷺ در مکه و مدینه به آسانی می‌توان دریافت که آن حضرت از ابزارها و روش‌های متفاوت و متعددی برای نشر دعوت اسلامی بهره جسته است. اما به رغم این مهم، یکی از جنبه‌های زندگی پیامبر ﷺ که تاکنون توجه شایسته و بایسته‌ای به آن نشده، حیات تبلیغی آن حضرت است؛ یعنی تامل در روش‌های تبلیغی که به کار بستن آن موجب شد تا ساکنان عرب نواحی مرکزی شبه جزیره عربستان با دست کشیدن از باورهای دیرینه و گرویدن به آیینی نو زندگی جدیدی را آغاز کنند.

توضیح اینکه، پیامبر ﷺ در جایگاه یک فعالیت سازمان‌دهی شده تبلیغی درصدد تاثیر گذاشتن بر باورها و ارزش‌ها، عواطف و احساسات و رفتارهای مخاطب است. به بیانی دیگر، هدف از فعالیت تبلیغی پیامبر در سطح حرفه‌ای، تقویت، تغییر یا اصلاح نگرش مخاطب است. موفقیت حضرت در این تلاش تبلیغی، مرهون به کارگیری شیوه‌های مختلف تبلیغی و درستی عمل در بخش‌های مختلف این شیوه‌هاست. از این‌رو، پیامبر ﷺ به عنوان یکی از ارکان فرایند تبلیغ دینی و در نقش مبلغ از جایگاه ویژه‌ای برخوردار بوده و وجه و درجه اهمیت این جایگاه وابسته به نحوه کاربرد شیوه‌های مختلف تبلیغی است که در اثربخشی پیام ایفا می‌کند.

بنابراین از آنجایی که ارتباط تبلیغی پیامبر ﷺ عمدتاً از نوع ارتباطات مستقیم بوده، می‌توان گفت که توفیق در این عمل، منحصرراً در رساندن پیام یا آموزه دینی توسط ایشان نیست، بلکه بصیرت در به کارگیری درست شیوه‌ها و در نظر داشتن موقعیت مخاطبین و موقعیت‌های مختلف زمانی و مکانی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. بنابراین، بیان چنین شیوه‌هایی نقش موثری در اثربخشی تبلیغ داشته و در پیشبرد هدف تبلیغ موثر خواهد بود. زیرا مبلغ با فراگیری شیوه‌های مختلف تبلیغ و آشنایی با ابزارهای گوناگون، در شرایط مختلف از شیوه و ابزار مناسب‌تر برای رساندن و همراه نمودن مخاطبان با خود بهره می‌گیرد. لذا، این نوشته درصدد تبیین شیوه‌های تبلیغی پیامبر اکرم ﷺ به منظور موفقیت در ابلاغ دینی در این سطح از ارتباط تبلیغی است.

۲. فرضیه تحقیق

آن چه به صورت بدیهی مطرح است، ارتباط مستقیم بین شیوه تبلیغ و محتوای مورد ارائه می باشد. قطعاً نمی توان برای تمامی موضوعات از شیوه واحد ارتباطی استفاده نمود.

با نگاه ابتدایی به سیره پیامبر ﷺ، با شیوه های مختلفی از ارتباط تبلیغی مواجه می شویم که آن حضرت ﷺ از هر کدام در جایگاه ویژه خود استفاده کرده و در راستای تبلیغی بهره برداری نموده است. الگوسازی از راهکارهای تبلیغی پیامبر ﷺ بوده و آن حضرت با ارائه الگوی انسان کامل در زندگی شخصی و عملی خویش، مبلغ واقعی دین و آیین خدا گردید. الگوسازی از خود، تنها روش آن حضرت در معرفی الگوی شایسته نبوده، بلکه با معرفی الگوهای شایسته دیگری هم چون اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام بدین امر پرداخته است.

ویژگی های رفتاری پیامبر ﷺ نیز از موثرترین شیوه های تبلیغی حضرت در معرفی اسلام و جذب دیگران به سوی آن به شمار می آید.

یکی دیگر از روش هایی که آن حضرت برای تبلیغ دین به کار گرفت، پیش گرفتن بحث منطقی در برخورد خود با مخاطبان خصوصاً با ملحدان و اهل کتاب بود. بدون تردید در جامعه ای که مردمان با دین و آیین های مختلف زندگی می کنند، مبلغ برای شناساندن حقانیت دین مبین اسلام، نیازمند به کارگیری شیوه خاصی از تبلیغ می باشد.

همزادپنداری و درک مخاطبین نیز از روش های تحریک عواطف در تبلیغ پیامبر ﷺ بوده است. جدل و مناظره نیز، در تبلیغ پیامبر ﷺ جایگاه قابل توجهی داشته است و آن حضرت در موارد متعددی به این شیوه تمسک نموده است.

۳. سوال های تحقیق

سؤال اصلی

- شیوه تبلیغ اسلام در سیره پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله چگونه است؟

سؤالات فرعی

از آنجایی که فصل‌های هر تحقیق در راستای پاسخ‌گویی به سؤالات فرعی آن تحقیق هستند و در واقع هر فصلی پاسخی به یک سوال فرعی است، لذا بر اساس ساختار و فصل‌بندی مصوب این رساله، سؤالات فرعی بدین شرح‌اند:

۱. شیوه، سیره، تبلیغ، پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله، اسلام و تبلیغ اسلام، دارای چه معنا و مفاهیمی هستند؟
۲. شیوه‌الگوسازی در تبلیغ اسلام در سیره پیامبر صلی الله علیه و آله چگونه بوده است؟
۳. شیوه رفتاری در تبلیغ اسلام در سیره پیامبر صلی الله علیه و آله چگونه بوده است؟
۴. شیوه تحریک عواطف در تبلیغ اسلام در سیره پیامبر صلی الله علیه و آله چگونه بوده است؟
۵. شیوه جدل و مناظره در تبلیغ اسلام در سیره پیامبر صلی الله علیه و آله چگونه بوده است؟
۶. شیوه استدلال برهانی در تبلیغ اسلام، در سیره پیامبر صلی الله علیه و آله چگونه بوده است؟

۴. ضرورت و اهمیت تحقیق

اهمیت هر پدیده اجتماعی در رابطه با نقش و میزان تاثیر و نتیجه و رسالت آن تبیین می‌گردد. اهمیت شیوه‌های تبلیغی پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله، آشنایی با این شیوه‌ها و به کارگیری آن در رابطه با رسالت همگانی آن قابل تبیین است. رسالتی که اعتقاد به آموزه‌های دین آزادی بخش اسلام، از نتایج ملموس آن خواهد بود. توضیح این‌که:

تبلیغ، در طول زمان و از همان آغازین زمان خود دارای اسلوب و روش‌های مختلفی بوده و به تبع اختلاف زمان و مکان و جوامع گوناگون، تطور و تجدد یافته است. از این‌رو، هیچ عصری از عصرها و جامعه‌ای از جامعه‌ها انسان‌ها خالی از به کارگیری شیوه‌های خاصی از تبلیغ نبوده و تا به امروز ادامه یافته است. امروزه نیز تبلیغ، رگ حیات و وجهی از وجوه بیداری و انتقال دهنده افکار و عقاید به حساب می‌آید. بنابراین، تبلیغ و تنوع شیوه‌های آن، در طول حیات انسانی از اهمیت خاصی برخوردار بوده و به رغم انقلاب‌های علمی، پیشی گرفتن تکنولوژی و سهولت اتصالات و ارتباطات در عصر کنونی، از جایگاهی

عظیم و تاثیرگذار برخوردار است؛ به نحوی که در مواردی قادر است باطل را حق جلوه داده و حق را باطل نمایش دهد.

از این رو، امروزه تبلیغ یکی از بزرگترین و خطرناکترین سلاح دشمنان دین برای نابودی اسلام به شمار می‌رود. این یکی از مشکلات بزرگی است که مسئولیت حل آن بر عهده اهل علم و مبلغین است؛ چرا که اینان به خوبی اهمیت و جایگاه تبلیغ، خصوصاً شیوه‌های صحیح و موثر آن را درک کرده‌اند؛ شیوه‌ها و اسلوب‌هایی که همه جا یکسان به کار نرفته و در شرایط مختلف، متفاوت عمل می‌کند.

بنابراین، اسلوب و شیوه‌های تبلیغ، راه‌کار تعامل با انسانی است که دارای حالات مختلفی است؛ انسانی که دارای عواطف، تاثیر و تاثرات متنوع و متعددی بوده و این امر مقتضی به کارگیری شیوه‌های مختلف تبلیغی در مواجهه با وی و با سایر رویکردهای فکری است. با این بیان، شیوه‌های تبلیغ، که طریقی از طرق موثر در راستای برآورده ساختن مسائل مشروع به حساب می‌آید، از شریف‌ترین وظایف در حیات انسان به شمار می‌آید. این همان وظیفه مهمی است که انبیاء، خصوصاً نبی مکرم اسلام ﷺ بدان مکلف شده‌اند. از این جاست که بدست آوردن شیوه‌هایی که پیامبر گرامی اسلام ﷺ بدان تمسک می‌جستند، از مهمترین وظایف علماء، مبلغین، مرشدین و سخنرانان است. زیرا با به بکارگیری این شیوه‌ها و روش‌هاست که پیامبر ﷺ توانست فعالیت‌های تبلیغی، فرهنگی و تربیتی خود و همچنین واجبات دینی که ابلاغ آن بر وی فرض بود، را به انجام برساند و بدین سان به تصحیح مفاهیم و فرهنگ‌سازی در بین مردم و آگاهی مردم به امور دینی و دنیایی آنان پردازد.

از این رو، بر کسی که به تبلیغ دین الهی می‌پردازد و پای خود را جای پای پیامبر گرامی اسلام ﷺ نهاده است، ضروری است که به کشف و تبیین شیوه‌های تبلیغی ایشان پرداخته و به آن‌ها اقتدا نماید. این سخن به اعتبار آن است که آن حضرت معصوم از خطا بوده و در تبلیغ خود به شیوه‌هایی که خداوند بدان امر نموده و آن را بر وی تبیین نموده، اعتماد کرده و طبق آن‌ها عمل نموده است. پس استفاده از این شیوه‌ها و بکارگیری آن بر هر مبلغی واجب است.

از این رو، اهمیت و ضرورت بررسی شیوه‌ها و روش‌های پیامبر اسلام در تبلیغ دین الهی و اهمیت و تاثیر این شیوه‌ها در موفقیت در تبلیغ به خوبی روشن می‌گردد. بکارگیری این شیوه‌ها در بیان حقایق دین اسلام و احکام آن، ردّ شبهات و آشکار ساختن صورت زیبای اسلام که کفار و گمراهان آن را کدر و تیره نشان داده است، از کاربردهای خاص آن‌ها به حساب می‌آید.

پس بر مبلغ اسلامی است تا با بکارگیری توان فکری، علمی و عملی خود در راستای شناسایی چگونگی تعامل با واقعیت‌ها، با استفاده از شیوه‌های مناسب، با وقوف به تجارب جاوید پیامبر اسلام ﷺ در این باره، موفق به انجام این رسالت و نشر دین الهی گردد.